

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 10/2000 vp

**Valtioneuvoston kirjelmä Portugalin tasaval-
lan ehdotuksesta puitepäättökseksi (rikoksen
uhrin asema oikeuskäsittelyssä)**

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan puhemies on 13 päivänä heinäkuuta 2000 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän Portugalin tasavallan ehdotuksesta rikoksen uhrin asemaa oikeuskäsittelyssä koskevaksi puitepäättökseksi (U 24/2000 vp) käsiteltäväksi suureen valiokuntaan ja samalla määrännyt, että lakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntösihteeri Mari Aalto, oikeusministeriö
- ylikomisario Mikko Lampikoski, sisäasiainministeriö
- puheenjohtaja Pirkko Lahti, Rikosuhritoimikunta
- johtaja Petra Kjällman, Rikosuhripäivystys.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Ehdotuksen taustalla on komission 14 päivänä heinäkuuta 1999 neuvostolle, Euroopan parlamentille sekä talous- ja sosiaalikomitealle esittämä tiedonanto rikoksen uhreista Euroopan unionissa sekä myös lokakuussa 1999 pidetyn Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmien 32 kohta, jossa todetaan, että olisi vahvistettava vähimmäisvaatimukset rikosten uhrien suojalle, erityisesti heidän oikeussuojansa saatavuudelle ja oikeudelleen saada vahingonkorvauksia oikeudenkäyntikulut mukaan lukien. Päätelmien mukaan tämän lisäksi olisi laadittava kansallisia ohjelmia, joilla rahoitettaisiin sekä julkisia että yksityisiä toimia uhrien avustamiseksi ja suojelemiseksi.

Muistio perustuu asiakirjaan 7797/00 CO-PEN 29.

Puitepäättöksen tarkoituksena on parantaa rikoksen uhrin asemaa oikeusprosessissa sekä lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä tässä asiassa.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että ehdotus puitepäättökseksi on sisällöltään tärkeä, ja suhtautuu asiaan myönteisesti. Ehdotusta on kuitenkin jatkovalmistelussa parannettava useiden yksityiskohtien osalta, koska ehdotuksessa ei ole riittävästi otettu huomioon jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmän välisiä eroja.

Ehdotuksen perusongelmana on prosessin käsitteen liian laaja määritelmä. Ehdotuksen 1 ar-

tiklan c-kohdan mukaan prosessi kattaa varsinaisen rikosprosessin lisäksi myös kaiken muun toiminnan, jossa uhri on yhteydessä eri viranomaisiin, julkisiin palveluihin tai tukijärjestöihin ennen rikosprosessin alkua tai sen päättymisen jälkeen. Määritelmä vaikeuttaa muiden artiklojen ymmärtämistä, koska ehdotuksessa ei ole määräyksiä siitä, milloin artikkelit koskevat ainoastaan rikosprosessia ja milloin laajemmin ymmärrettävää kanssakäymistä uhrin kanssa. Puitepääöstä olisi selkeytettävä siten, että siitä olisi selvästi luettavissa kunkin artiklan soveltamisala.

Ehdotuksen 9 artiklan 2 ja 3 kohta ovat Suomen kannalta ongelmallisia. Ehdotusta olisi muutettava siten, ettei rangaistuksen luonteisia korvauksia tai rangaistuksen luonteista omaisuuden palauttamista ole pakko ottaa käyttöön. Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä tulee voida

säilyttää siviilioikeudellisena järjestelmänä. Jäsenvaltioita ei myöskään tule velvoittaa ohjaamaan tietyistä lähteistä tulevia varoja uhreille maksettaviin vahingonkorvauksiin.

Ehdotuksen 8 artiklan 3 kohdan velvoitetta ei käytännössä pystyittäisi toteuttamaan, koska oikeustaloissa ei yleensä ole erillisiä odotustiloja uhreille eikä sellaisten rakentaminen useinkaan olisi mahdollista nykyisissä oikeustaloissa. Määräystä olisi lievennettävä siten, ettei jäsenvaltioille asetettaisi ehdotonta velvoitetta järjestää aina erillisiä odotustiloja uhreille.

Ehdotuksen tarkempi käsittely jatkuu neuvoston työryhmässä. Oletettavaa on, että puitepääöksen sisältö tulee vielä työryhmässä muuttumaan siten, että jäsenvaltioille jää määräysten toteuttamisessa enemmän liikkumavaraa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotus puitepääöteksi on muuttunut olennaisesti neuvoston työryhmäkäsittelyn kuluessa. Ehdotuksen nykyinen sisältö ilmenee asiakirjasta 10387/1/00 COPEN 54 REV 1, jota ei ole ollut asian valiokuntakäsittelyn aikana saatavana suomen kielellä. Tämän johdosta käsittely on perustunut oikeusministeriön valiokunnalle 21.9.2000 toimittamaan muistioon, jossa kuvataan uudet säädösehdotukset ja arvioidaan niiden vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Valtioneuvoston kirjelmässä on esitetty ongelmallisina kohtina:

- 1 artiklan määritelmäsäännös,
 - 8 artiklan 3 kohdan velvoite varata erilliset odotustilat tuomioistuimissa rikoksen uhreille sekä
 - 9 artiklan 2 ja 3 kohdan säännökset rangaistuksen luonteisista korvauksista ja rangaistuksen luonteisesta omaisuuden palauttamisesta.
- Työryhmätyöskentelyn aikana ehdotus on mainituilta osin muuttunut siten, että kansallisen lainsäädännön tai käytännön kannalta ongelmal-

isia säännöksiä on muutettu Suomen kannalta hyväksyttäväksi tai ne on poistettu ehdotuksesta.

Valiokunta suhtautuu myönteisesti rikoksen uhrin asemaa oikeuskäsittelyssä koskevaan puitepääötehdotukseen. Rikoksen uhrin oikeudellinen asema on Suomessa monessa suhteessa parempi kuin eräissä muissa EU:n jäsenvaltioissa. Tästä johtuen puitepääös ei Suomessa merkittävästi vahvistaisi uhrin oikeudellista asemaa. Uhrin asemaa ja tosiasiallisia mahdollisuuksia tehokkaaseen oikeussuojaan on kuitenkin parannettava tehokkaalla tiedottamisella, viranomaisten asenteiden ja toimintatapojen tarkistamisella sekä vahvistamalla rikosten uhreja auttavien organisaatioiden toimintaa.

Yksittäisten säädösehdotusten osalta valiokunta on kiinnittänyt huomiota 4 artiklan 3 kohtaan ja 8 artiklan 4 kohtaan. Ensin mainitun säännösehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että ainakin rikoksen uhrin ollessa vaarassa hänelle voidaan ilmoittaa rikoksesta syytetyn tai tuomitun vapautumisesta. Suomalainen lainsäädäntö ei tunne tällaisesta seikasta ilmoittamista. Valiokunta suhtautuu varauksellisesti ehdotetun säännöksen muotoiluun. Mikä-

li uhrin turvallisuus on todella vaarassa epäillyn tai tuomitun vapautumisen johdosta, on ilmoitusmenettely todennäköisesti riittämätön hänen suojaamiseen. Vakavissa vaaratilanteissa ilmoitusmenettelyä tehokkaammat toimet ovat välttämättömiä uhrin suojelemiseksi, esimerkiksi lähestymiskielto on ilmoitusmenettelyä tehokkaampi keino suojata uhria. Valiokunta katsoo, että säännöksen sisällöstä on vielä neuvoteltava.

Puitepäätöksen 8 artikla koskee uhrin oikeutta suojeluun. Artiklan 4 kohdan mukaan valtion on taattava, että tuomioistuimien voi päättää suojelusta ja heikoimmassa asemassa olevien uhrien kuulemisesta oikeudenkäynnissä suljetuin ovin tai videolaitteiden välityksellä. Oikeusministeriön muistion mukaan ehdotus ei muutetussa muodossaan välttämättä edellytä suomalaisen lainsäädännön muuttamista. Ministeriön tarkoituksena on kuitenkin ryhtyä valmistelemaan muutoksia, jotka mahdollistaisivat tietyin edel-

lytyksin, ihmisoikeussäännökset huomioon ottaen, asianosaisen kuulemisen ilman vastapuolen läsnäoloa. Valiokunta kannattaa todistajan suojelun tehostamista keinoilla, jotka ovat sopu- soinnussa perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kanssa. Valiokunta on esittänyt aikaisemminkin tämän kannan lausunnossaan hallituksen esityksestä poliisilain muuttamisesta (LaVL 7/2000 vp — HE 34/1999 vp) ja kiirehtinyt todistajansuojelua koskevan lainsäädännön valmistelua.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta kunnioittavasti ilmoittaa,

että valiokunta edellä perusteluissa esitetyin varauksin yhtyy asiassa valiokunnassa esitettyyn valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 22 päivänä syyskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäs. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /kok
Jyri Häkämies /kok
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /skl
Annika Lapintie /vas

Paula Lehtomäki /kesk
Kari Myllyniemi /kesk
Kirsi Ojansuu /vihr
Veijo Puhjo /vas (osittain)
Tero Rönni /sd
Harry Wallin /sd
vjäs. Pertti Turtiainen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.